

SIMON JENKO

Življenjepis

Simon Jenko, slovenski najpomembnejši pesnik med Prešernom in moderno, se je rodil v Podreči na Sorškem polju leta 1835. Živel je v kmečki družini. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu, zadnja dva letnika pa v Ljubljani, kjer je bil eden od njegovih sošolcev tudi Josip Stritar. V šolskem letu 1854/55 je v rokopisnem listu Vaje objavljale pesmi in krajšo prozo. Po uspešno končani maturi se je zaradi finančnih težav vpisal na študij bogoslovja v Celovcu. Že naslednje leto se je prepisal na dunajsko fakulteto in tam študiral jezikoslovje in zgodovino, nato pa še pravo. Zaradi bolezni in osebnih težav študija ni nikoli dokončal. Po neuspešnem študiju je dve leti služboval kot domači učitelj, po vrnitvi v Ljubljano leta 1863 pa je bil zaposlen v odvetniških pisarnah v Kamniku in Kranju. Leta 1865 je izdal svojo prvo in edino zbirko poezij – Pesmi. Pozneje so izšla tri kratka prozna dela – Spomini, Tilka in Jeprški učitelj. Poleti leta 1869 se je preselil v Kranj, kjer je tudi umrl zaradi možganskega vnetja. Pokopan je na pokopališču v Kranju.

Poezija

Pesniti je začel že kot dijak pod vplivom pesnikov, zlasti Josipa Stritarja. Druženje z vajejci je v njegove poezije vdahnilo tudi pečat realizma. Pisal je lirske pesmi z ljubezensko, življenjsko izpovedno, domoljubno in satirično tematiko. Posebno mesto v njegovih poezijah ima narava. Njegova edina pesniška zbirka je izšla leta 1865 s preprostim naslovom PESMI. Vrh njegovega pesništva sta pesniška cikla Obujenke (cikel desetih pesmi, v katerem obuja spomine na duhovna in erotična doživetja; opeva vsakdanjo ljubezen, ki je zdaj le spomin; povezuje čustveno in čutno doživetje, ki ga postavlja v okvir narave) in Obrazi (vseh skupaj je 21 in so nastajali po več let; teži k temu, da pokaže življenje v svoji stvarni podobi, brez romantične razčustvovanosti. Temu se pesnik približa s spoznanjem o minljivosti človeškega življenja, ki je podrejeno naravnim zakonom).

Proza

Med njegovimi proznimi deli bi izpostavil predvsem ta dva dela: - Jeprški učitelj,
- Tilka.

V teh dveh delih je še skušal slediti Levstikovim navodilom, naj bo v ospredju ljudski človek, lahko tudi posebej, s poglobljeno psihološko oznako svojih oseb in z odzivanjem na socialne razmere tistega časa (še posebej v Jeprškem učitelju) pa je postavil tudi temelje realistični podpori. Jenkovi nasledniki njegovega ustvarjanja niso sprejemali z naklonjenostjo, tako da je že pred smrtjo popolnoma izgubil slavo. Ne glede na to pa ima pomembno mesto v pesništvu in v razvoju pripovedovalne proze. Zaradi poglobljenih študij literarnih junakov je eden izmed najpomembnejših ustvarjalcev značajevke oz. karakterne novele pri nas.

TILKA

Obnova

Petindvajsetletni Tilka, edini sin malega kmeta, je že od rojstva telesno pohabljen, duševno nerazvit, vseskozi je živel pod skrbnim materinim nadzorom in je mislil le, kaj mu bo mati skuhala. Zaradi krivih nog je bil oproščen vojske, česar je bil zelo vesel. Nikoli pa ni mislil na nobeno žensko, kaj šele, da bi se poročil.

Potem pa je mati zbolela in oče je zahteval, da se poroči. Za nevesto mu je zbral Pahovčevo iz sosednje vasi, ki je bila nekaj let starejša od Tilke. Tilka se je očetovi zahtevi sprva upiral, nazadnje pa je le popustil in se odpravil k Pahovčevim. Za snubitev si je oblekel 10 let stare očetove hlače, da bi s tem prekril svoje krive noge. Po poti skozi gozd je ves čas ponavljal očetove nasvete. Ko je imel kamen v roki, je zagledal drevo in si je rekel, če zadanem bo vse v redu. Vendar ga ni. Zadel ga je šele takrat, ko je prišel tako blizu, da ga ni mogel več zgrešiti. Ko je prišel na Pahovčevo dvorišče, mu je zmanjkalo poguma. Opazil je, da je njegova bodoča nevesta na hišnem pragu. Ta pa se je začela na ves glas krohotati in klicati starše. Tilka je slišal samo: »Hlače!« Potem je Tilka ves osramočen zbežal. Jenko je zgodbo zaključil z naslednjim stavkom – Za las je manjkalo, pa bi se kmalu oženil!

Glavni junak

Tilka je omejen, nesamostojen, sramežljiv pa tudi samovoljen in ponosen. Misel na ženitev je zanj šokantna, celo žaljiva. Šokantna je bila zaradi tega, ker prej ni mislil na ženske, kaj šele, da bi se poročil. Očetu sega v besedo, hkrati pa ga uboga, ker je šel iskat nevesto. Bil je zelo razvajen, saj je mama zanj skrbela vseskozi. Nikoli ni nič delal, tudi vojsko ni šel, ker je bil opravičen služenja vojaškega roka zaradi krive noge. Njegovo nedelo mu je bilo vseč in je tudi rad lenaril.

Tilka je karakterna novela (značajevka), ki je izšla v Slovenskem Glasniku leta 1858. Jenko s svojimi tremi kratkimi zgodbami predstavlja začetek novele na Slovenskem, saj jih pred tem praktično ni bilo. Po tej noveli ni izdal nobenega proznega dela več. Za karakterno novelo jo lahko določimo, ker v njej natančno predstavlja Tilkov značaj.

Delo je zgrajeno iz treh poglavij. Prvi dve poglavji imata predstavitevno vlogo, v tretjem pa se odpravi na pot. Dogajalna zgradba ustreza noveli. Avtor se ves čas vključuje v pripoved (jaz mislim, kakor smo že prej povedali ...). Jenko delu ni dal nobene literarnozvrstne oznake, a danes lahko trdimo, da je novela (zgradba, malo oseb, malo motivov, odločilna situacija oz. vrh, eno osrednje dejanje ...). Poudarek dogajanja je v Tilkovi notranjosti, zato je to psihološka novela. Jenkov jezik pa cilja na izobraženega Slovenca, saj vključuje tudi latinski izrek. Jezik je intelektualno duhovit zaradi kramljanja z bralcem in rabe latinskih izrekov.